

ISSN 1857 - 92

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 12.1

IJK, V.12.1, pp 1- 420, Skopje, 2016

<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>
Global Impact and Quality Factor 1.023, (2015)

KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
Eight International Scientific Conference (8-10.4.2016, Bulgaria)

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 12.1***

8-10 APRIL, 2016

BANSKO, REPUBLIC OF BULGARIA

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 12.1

Editing Board

PhD Vlado Kambovski, PhD Robert Dimitrovski, PhD Predrag Trajković, PhD Maria Kavdanska, PhD Svetlana Trajković, PhD Zivota Radosavljević, PhD Margarita Koleva, PhD Mile Matijević, PhD Nonka Mateva, PhD Rositsa Chobanova, PhD Mirjana Borota – Popovska, PhD Aleksandar Nikolovski, PhD Jove Kekenovski, PhD Marija Knezević, PhD Ilija Nasov, PhD Irina Singaveskaya, PhD Nonka Mateva, PhD Dzulijana Tomovska, PhD Oliver Dimitrijević, PhD Nedzat Koraljik, PhD Nebojsa Pavlovik, PhD Nikolina Ognenska, PhD Dimitrija Popovski, PhD Lisen Bashkurti, PhD Tome Naumov, PhD Trajce Dojcinovski, PhD Jana Merdzanova, PhD Zoran Srzentic, PhD Nikolai Sashkov Cankov

Preparing and correction: Liljana Pushova, Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

PhD Robert Dimitrovski

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 12.1

ISSN 1857-92

Damjan Balkoski.....	321
ARCHITECTURE OF SPACES FOR EDUCATION	327
Mirce Kokalevski Ph.D.....	327
BASICS OF SOLID - LIQUID EXTRACTION	333
Blagica Cekova, PhD.....	333
Viktorija Bezhovska.....	333
Filip Jovanovski.....	333
ENVIRONMENTAL AWARENESS AS A PREREQUISITE OF PRESERVING THE ENVIRONMENT	339
Aleksandar Vukanović, MSc	339
PAPER PACKAGING FOR PACKAGING OF FOOD PRODUCTS.....	345
Filip Jovanovski.....	345
Blagica Cekova, PhD.....	345
Viktorija Bezhovska.....	345
EVOLUTIONARY APPROACH TO TERMS IN ANATOMY: A CONTRASTIVE BULGARIAN- ENGLISH STUDY	351
Ivaylo Dagnev.....	351
Maria Saykova	351
Maya Yaneva	351
THE BENEFITS OF NEW TECHNOLOGY AND THEIR IMPACT IN LANGUAGE TEACHING	355
Isa Spahiu.....	355
Edita K. Spahiu	355
THE TRANSCRIPTION OF FRENCH PROPER NOUNS INTO MACEDONIAN – THE PROBLEM WITH THE SEMIVOWELS AND THE CONSONANTS.....	361
Joana Hadi-Lega Hristoska Ph.D.....	361
THE USE OF TECHNOLOGY AND SCIENCE IN FICTION.....	367
Yildiray Cevik, PhD.....	367
THE SPEECH ACT OF REQUEST AND ITS EXPRESSIONS IN GERMAN INTERLANGUAGE OF MACEDONIAN LEARNERS.....	371
Biljana Ivanovska.....	371
Marija Kusevska	371
Nina Daskalovska	371
SOCIOLINGUISTIC ANALYSIS AS A KEY TO UNDERSTANDING THE INTER- AND TRANSCULTURAL ELEMENTS IN THE MEDICAL COMMUNICATION	377
Aneta Tosheva	377
Irina Mitarcheva.....	377
PROSE WORK OF NUSRET DISO ULKU.....	383
Mahmut Celik, Ph.D	383
ANIMALISM IN MACEDONIAN LITERATURE FOR CHILDREN.....	387
Jovanka Denkova Ph.D.....	387
INTERPRETATION OF THE POWER AND THE POSSIBILITIES OF THE ART OF EXISTENCE IN THE WORK OF MICHEL FOUCAULT.....	393
Radomir Popovski.....	393

ANIMALISM IN MACEDONIAN LITERATURE FOR CHILDREN

Prof. Jovanka Denkova Ph.D

Faculty of Philology, Goce Delchev University – Shtip, Republic of Macedonia

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Abstract: Animals have always had their place in literature. Primitive storytellers have used animals to make dramatic human daily struggle against the forces of nature. The man from time immemorial been associated with wildlife. In prehistoric times he hunted and domesticated animals to survive. That predetermined relationship of man with animals affected the animals very early to become a major preoccupation and inspiration. Animalism is an inherent part of literature for children, especially anthropomorphism. Animalism in children's literature is one of the more common themes. Authors of books for children often represent animals as main characters through which express a certain lesson, carry a strong message to something. They give human qualities to animals in order to be more attractive to young readers. Animals in the works symbolize human qualities such as kindness, wisdom, greed, stupidity, selfishness and others. Through animal characters young readers can learn that good is the purpose of existence, goodness is rewarded and always wins. Through the characters of animals showing that it does not necessarily rule that "where is strength there is no justice", sometimes weak can defeat the strong by their wisdom, that reason is stronger than physical strength. This paper will make a brief reference to the Macedonian writers who in their work for children prominently place devoted to animals.

Keywords: animals, Macedonian literature for children, animalism, anthropomorphism.

АНИМАЛИЗМОТ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА

Проф. д-р Јованка Денкова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Резиме: Животните отсекогаш имале свое место во литературата. Примитивните раскажувачи на приказни ги користеле животните за да ја направат подраматична човековата секојдневна борба против силите на природата. Човекот од памтивек бил поврзан со животинскиот свет. И во праисторијата тој ги ловел и припитомувал животните за да опстане. Таа судбинска поврзаност на човекот со животните влијаела на тоа животните многу рано да станат негова важна преокупација и инспирација. Анимализмот е неразделив дел од книжевноста за деца, особено антропоморфизмот. Анималноста во детската книжевност е една од почестите теми. Авторите на книгите за деца често ги претставуваат животните како главни ликови преку кои искажуваат одредена поука, носат силна порака кон нешто. Им даваат човечки особини на животните со цел да бидат попривлечни кон младите читатели. Животните во делата ги симболизираат човечките особини како што се: добрината, итрината, лакомоста, глупавоста, себичноста и др. Преку ликовите на животните младите читатели можат да осознаат дека доброто е цел на постоењето, добрината се наградува и секогаш победува. Преку ликовите на животните се прикажува дека не секогаш важи она правило „каде што има сила нема правда“, понекогаш слабите можат да ги победат силните со својата мудрост, дека разумот е поголема сила од физичката. Во трудот ќе се направи краток осврт кон македонските писатели кои во својот творечки опус за деца значајно место им посветиле на животните.

Клучни зборови: животни, македонска книжевност за деца, анимализам, антропоморфизам.

1. ВОВЕД

Истражувачите кои се занимаваат со проучување на развојот на детето, најчесто малку зборуваат за присуството на животните во животот на детето и какво значење имаат тие за нивниот развој. Всушност, многу од нив едноставно како да го игнорираат ова прашање. Големиот шведски истражувач на децата и детството, Жан Пјаже, има пишувано многу за тоа како децата го разбираат светот околу нив. Според него, раното детство, пред седумгодишна возраст, одговора на она што Пјаже го нарекува анимизам, односно верувањето дека неживите предмети се живи како и живите нешта. Затоа, според него, различните искуства со животните се невозможни сè додека не созрее детската мисла и сè додека не стане повеќе рационална и логична.¹ Детето е суштество кое силно ја чувствува природата и нејзините законитости. Таа ги буди најнежните чувства во него. Всушност, детето ја чувствува љубовта кон сè што живее и пулсира, а таа љубов најдобро се изразува како грижа за својата околина, кон растителниот и животинскиот свет, а пред сè, покажавме дека книжевноста и тоа како може да биде начин за хуманизација на детската личност, зашто низ персонифицираните животински ликови, кои ги имаат сите човечки особини, авторите го прикажуваат односот меѓу доброто и злото, меѓу љубовта и омразата, меѓу суровоста и пожртвуваноста, меѓу пријателството и себичноста, меѓу хуманоста и универзалната солидарност.²

При тоа, евидентно е дека на децата им се најинтересни оние книги во кои има авантура, искушение, патувања, и слично. Најчест придружник на детето во тие авантури се животните. Натка Мицковиќ го истакнува фактот за присуството на фауната во современата македонска книжевност за деца и млади: „Во македонската современа книжевност за деца скоро да и не постои некое дело без присуство на животните кои се централни фигури како во басната, или имаат активна улога. Затоа персонификацијата е многу вообичаена фигура во нашата книжевност за деца. На нашата книжевност за деца тоа ѝ дава посебен печат. Сите деца, во сите времиња, поседуваат еден специфично детски однос кон животните, кои им се интересни на децата како дел од светот воопшто, кој е близок на нивниот свет бидејќи ги има сите атрибути на живиот свет – тој се движи, расте, комуницира, со еден збор, има многу атрактивни можности“.³

2. АНИМАЛИЗМОТ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА

Очекувано е дека анималистичката тематика е популарна во детската книжевност децата радо читаат текстови во кои се зборува за животните, па со разни алегориски постапки им се пренесуваат и пораки на младите читатели.

Натка Мицковиќ вака ја сфаќа "реалноста" на светот на животните за децата: „Приказните за животни секогаш се атрактивни за децата... Приказните во кои животните се носители и учесници на настаните децата ги примаат со оној интерес што кај нив секогаш го побудува говорот на измисленото ситуиран во една реална и можна опстановка, животните се во детскиот свет присутни на еден посебен

¹ Gail F. Melson, *Why the Wild Things Are, Animals in the Lives of Children*, Harvard University Press, 2005, пристапено на 25.01.2016, <https://books.google.mk/books>

² Јованка Денкова, *Хуманизам према животнињата као могућност за хуманизацију децје личности, Зборник радова са скупа, Воспитање за хумане односе-проблеми и перспективе, Ниш: Филозофски факултет, 2011.*

³ Натка Мицковиќ, *Литературата за деца и нејзините воспитни можности*. Скопје: Самоуправна практика, 1988.

начин, децата им ги даваат оние особини кои до нив доаѓаат од приказните, но тоа е свет кој детето не го прима како измислен, зашто во тие приказни настаните се случуваат во рамките на сосема реални односи, на односи кои детето ги разбира и може да ги следи“.⁴

Во македонската книжевност за деца, како и во било која друга национална книжевност за деца, анимализмот е составен дел од книжевноста за деца. Просто и да нема автор кој не ги зема животните како ликови во своите дела наменети за најмладите, било да е тоа во примарна или секундарна улога. Кога зборуваме за примарна улога, се мисли на оние анималистички дела во кои животните се во главна улога, тие се главни протагонисти, и сè што се случува во делото е дадено од перспектива на животните, а луѓето делумно или воопшто не се спомнуваат. Доколку и се спомнуваат, тие не се главните придвижувачи на акцијата, туку имаат некој вид, улога на декоративен елемент. Кога, пак, зборуваме за секундарна улога, тогаш ситуацијата е поинаква, животните се прикажани како верни придружници на луѓето, на децата, но нарацијата е дадена од гледна точка на луѓето. И во овој сегмент има разграничување, во зависност од тоа дали се работи за дело од реалистичен тип, каде особините на животните не се антропоморфозираат и персонифицираат, и каде животните се согледуваат какви што се во реалноста, или сосем спротивното, им се даваат особини кои ги немаат, се антропоморфозираат, и сл.

Македонските автори за деца имаат различен пристап кон оваа тематика. Во овој труд ќе бидат разгледани само неколку дела од неколку македонски автори, каде авторите имаат различен пристап кон третманот на анимализмот, во зависност од тоа како се прикажани животните: реалистично (зооморфно) или антропоморфозираано.

Ванчо Николески, основоположникот на првата македонска повоена книжевност за деца, во најголем дел од своето творештво, им дал значајно место на животните. Во поемата „Мице“⁵, во типично сказновиден манир, се појавува глвчето Мице во животот на двајцата старци за да им го разубави и да ги развесели на стари денови. Од тој момент, глвчето се прикажува со својства на дете (човек), па почнува да живее со старците. Иако било „вредно како пчела“, неговата ненадејна смрт, со паѓање во грнето, заради неговата непослушност и невнимание, кај детето можат да предизвикаат сочувство заради грозоморниот начин на кој го завршува животот.⁶ Во поемата „Воденичарот дедо Веле“⁷ животните (Меца, Лиска и Верверичка) кои му се јавуваат во сонот на стариот воденичар (ониричка фантастика), молејќи го за малку брашно за малите мечиња, за сестрите лисици, за свадбата на верверичките. Поуката е содржана во неопходноста бараното (брашно) да се заработи.⁸ И во поемата „Во полската куќичка“⁹ се антропоморфозираат ликовите на животните. Во оваа, како што вели Друговац, басна-бајка, во која актерите се мушичката, болвата, комарчето, глвчето, гуштерчето, зајачето, куницата, стариот дедо Медо и еден Волчко, кого единствено мушичката не го пушта да се згрее во нејзината куќичка! Оти, тој и не сака да се згрее, туку да дави, гори, прав да стори. Се заканува!¹⁰ И покрај тоа што во народните приказни за животни и басните, ликовите на мечката и волкот честопати се изедначени по својата крволочност, во случајов, единствено волкот е олицетворение на грабежливоста и уништувањето, како типична негова особина од приказните за животни и басните.

Наспроти Ванчо Николески, **Глигор Поповски** во романот „Бојан“ ги прикажува животните како верни соборци на момчето во битката со планината и нејзините опасности, но сето тоа е прикажано во реалистичен манир. Значи, во типично реалистичниот роман „Бојан“, авторот го прикажува напорот на детето да опстане во суровите услови на планината и да се сочува себеси. Во романот „Бојан“ од Глигор Поповски¹¹, момчето Бојан заминува на зимски распуст кај деда си во планина, но по игра на случајот останува сам, изолиран во планината, каде единствени другари му се стадото и верните кучиња. Таму, Бојан „поминува низ многу искушенија што во секој миг му се закануваат од белите широчини на планината, од тоа „за очи чудесно убаво бело зло“, со волчешки завивања, кучињата Стрела и Караман,

⁴ Натка Мицковиќ, Детето и литературата за деца, Скопје: Македонска книга, 1985.

⁵ Ванчо Николески, Мице, Феникс, Скопје, 2010.

⁶ Миодраг Друговац, Македонската книжевност за деца и младина, Ванчо Николески, Детска радост, Скопје, 1996, стр.89.

⁷ Ванчо Николески, Воденичарот дедо Веле, Наша книга, Скопје, 1979.

⁸ Александар Спасов, Истражувања и коментари, Култура, Скопје, 1977, стр.360-362.

⁹ Ванчо Николески, Во полската куќичка, Наша книга, Скопје, 1970.

¹⁰ Миодраг Друговац, Македонската книжевност за деца и младина, Ванчо Николески, Детска радост, Скопје, 1996, стр.90.

¹¹ Глигор Поповски, Бојан, Македонска книга, Скопје, 1973.

срнчето Кротка и, над сè, со одважноста на Бојан, а би рекол и со неговата снаодливост и мудрост, во сè да учествува и од сè да излезе како победник! Бојан е победник бидејќи е многу голема неговата љубов спрема убавините, тајните и опасностите на планината¹². Битката за опстанок во убавата и опасна планина, Бојан на моменти како да ја губи. Таа борба, иако неуспешна, ќе му ги тргне на момчето мислите од секојдневните грижи и проблеми и ќе ги изгони стравот и неспокојството. Тогаш се случува нешто што уште повеќе ќе ја зацврсти неговата увереност дека треба да издржи, а тоа е доаѓањето на едно мало, изгубено, исплашено и повредено срнче (кое Бојан ќе го нарече Кротка), кое повеќе ќе му помогне не Бојан, отколку тој нему. Самиот факт што има можност да помогне некому, Бојан го исполнува со радост. Тоа, и работата ќе му помогне на Бојан да си ги разбистри мислите. Во тој контекст и Душко Цацков истакнува дека романот „Бојан“ „содржи хуманистичка нагласеност. Имено, според него, во ова дело, Глигор Поповски, уште еднаш, настојува да ги глорифицира добрината и справедливоста и да го одреди нивното место во животот на луѓето“¹³. Битката на кучето Караман со волците за да го заштити Бојан и стадото, иако изгубена, кај децата влева чувство на љубов кон животните. Од друга страна, и Бојан покажува огромна пожртвуваност кон кучињата, кога и во услови на недостаток на храна, со нив го дели и последниот залак леб. Сликата на кучето во нашиот ум веднаш ја воведува фразата "најдобриот пријател на човекот," тој верен и посветен партнер кој, под слој на крзното и повремени лиги, не осудува или прашува, туку само сака да се гали. Веројатно кучињата се животните со кои децата најмногу доаѓаат во контакт и токму затоа со нив децата се чувствуваат најслободни.¹⁴ Во тој контекст, го наведуваме мислењето на Марјаниќ, која во својата студија¹⁵ зборува за "книжевна анималистика" која ја доведува во врска со екологијата и хуманизмот кон животните. Ова особено го потенцира кога се зборува за нехуманиот однос кон животните кои во денешни услови се подложени на нехуман однос, особено кучињата скитници, како и во експерименталните лаборатории. Па така, иако често авторите ја прикажуваат неблагодарноста на господарите кон остарените и веќе ислужени животни, иако во основа се повторува одреден книжевен модел на анималистички роман, овој конкретен роман, сепак претставува новина во смисла на збогатување на бројни статични точки од кои светот може да се набљудува и да се расудува. Затоа, во овие книги под знак на сомнение се ставаат некои општоприфатени норми и се назначува можноста за поинакво, похумано врснување на сè што постои.¹⁶

Видое Подгорец, во романот „Дивиот рај“¹⁷ реално го прикажува ликот на животното - волк. Преку судбината на малиот Андрешко, кој останува без родители и живее во суровата планина со вујко си, ја прикажува и судбината на волкот кој го спасуваат како мало животинче од пожарот. Волкчето го припитомуваат, го третираат како домашно куче, и иако во одреден момент му го спасува и животот на Андрешко во меќавата, сепак, неговата вистинска крволочна природа избива на површина кога ја убива срната која исто така Андрешко сака да ја заштити од снегот и студот во нивната колиба. Се чини како припитомениот волк одреден период да се бори со себе, но не може да ја победи својата природа и она "што" всушност е. Она што ги издвојува различните видови анималистички романи од многуте други романи за деца е реалистичен приказ на животинските ликови без додавање на човекови особини¹⁸ во нивното однесување или разбирање на светот околу нив. Авторот како да ја пласира мислата „суровоста раѓа суровост“, па животните се користат како примери за луѓето и човековото однесување. Многу романи ги прикажуваат животните анималистички, а не антропоморфно. Понекогаш преку наивна

¹² Миодраг Друговац, Книжевност на безусловниот континуитет, во кн. Македонската книжевност за деца и младина, Детска радост, Скопје, 1996, стр. 238.

¹³ Душко Цацков, Литература за деца и млади, НИО „Просветен работник“, Скопје, 1982, стр. 123.

¹⁴ Elizabeth Dune, Dune, Elizabeth. .A. *Talking animals: A Literature Review of Anthropomorphism in Children's books*, A Master's paper for M.S. in L.S degree, may 2011, <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:627a29d7-25f1-4481-9363-72e74c0c4b3f>, пристапено на 22.12.2015

¹⁵ Suzana Marjanić, Književni svjetovi s etnološkom, ekološkom i animalističkom nišom, *Nar. umjet.* 43/2, 2006, стр.163-186.

¹⁶ Цвијетин Ристановиќ, . Анимални свијет као општа тема у књижевности за дјецу, Нови Сад: Детињство, 2010.

¹⁷ Видое Подгорец, Дивиот рај, Детска радост, Скопје, 1983.

¹⁸ Marina Gabelica, Oživljene životinje: životinje kao likovi u pričama Nade Iveljić, *Zlatni danci* 11, Osijek: Filozofski fakultet, Zbornik radova, 2010.

зооморфизација, авторот дава реална слика за човековото живеење, што делува и како еден вид негова критика.¹⁹ На одреден начин, пораката која авторот му ја пренесува на младиот читател со овој роман е дека секој треба да биде со своето јато, зашто иако живее со вујко си во планината, кој постојано му наговестува дека треба да мисли на својата иднина и да се симне меѓу луѓето, Андрешко како да ја одбива таа мисла, чувствувајќи се посигурен во осаменоста на планината. Но, покажувајќи ја нејзината суровост во зима, особено преку борбата на песот-волк со самиот себе и преовладувањето на животинското во него, авторот укажува дека местото на секого му е меѓу своите: „Додека не знаеше дека некаде постојат неговите, беше мирен, но сега, откако го слушна нивниот глас, откако го сети нивниот мирис, сосема јасно го разбра повикот упатен до него. Тие го повикаа и тој им одговори. Тоа е сосема доволно да сфатиме дека не ни припаѓа нам“ (95). Оттука не нè зачудува дилемата кај Андрешко: „Андрешко стоеше на прагот од колибата, потпрен врз смолестото сакливо дрво, длабоко задуман, како да ја решаваше најважната загатка во својот млад живот: -Тука, во дивината – или долу, меѓу луѓето? (103)“. На истиот реалистичен зооморфен начин е прикажан и ликот на Криворог во истоимениот роман, див јарец кој живее долг живот во планината и предизвикува восхит кај ловците. Текстот на „Криворог“ ја има онаа типична матрица за реалистичните романи, каде се опишува животниот пат на ликот, почнувајќи од неговото раѓање, па сè до неговата смрт.²⁰ Романот претставува приказна за опстанокот на малото диво козе, и во голема мера се насетува сличноста на „Бамби“ на Феликс Салтен. Многу реалистично се прикажани и трагични моменти, како што е загубата на првата рожба на дивокозата Сивка, грижата за малото јаре, опасностите кои на секој чекор демнат во природата, опустошувачкиот пожар во планината кој голта сè пред себе, смртта која демне од човекот, вулканската лава, борбата со волчицата во планината, двобојот на дивојарците, итн. Сите тие битки, на еден алегориски начин, всушност го претставуваат и човековиот живот, зашто поуките кои му ги дава мајка му, во многу нешта потсетуваат на поуките кои мајките им ги даваат на своите чедаци: „Сите тајни на планината не се откриваат за еден ден. Треба да ги откриваш една по една. И, запомни го ова: од секоја грмотевица не удира гром! Затоа внимателно проучувај ја големата книга на природата! Колку повеќе знаеш, толку повеќе в редиш и подолго ќе живееш!“ (стр.27).²¹ Мајката Сивка е вистински педагошки образец на соодветно однесување на родител во околности на бесконечна љубопитност на детето.²²

3. ЗАКЛУЧОК

Од направената анализа на творештвото на тројцата македонски автори за деца, Ванчо Николески, Глигор Поповски и Видое Подгорец, кои се сметаат за основоположници на повоената македонска книжевност за деца и млади, евидентно е дека во нивното творештво неизоставен дел се животните. На анималистичката тематика тие ѝ даваат значајно место во своето творештво. Кај некои од нив животните се прикажани во своето реално опкружување –природата (*Криворог* и *Бојан*), кај некои безуспешно се прави обид да се доместифицира дивото животно, за да се прикаже дека сепак и кај нив има една внатрешна борба против својата природа (*Дивиот рај*) и нерешителноста каде припаѓа, а пак, кај трети животните се прикажани во манир на сказна-басна, со низа фантастични манифестации (*Мице*, *Во полската куќичка*, *Воденичарот дедо Веле*).

Во секој случај, животните биле и ќе бидат составен дел од книжевноста за деца, пред сè заради нивното терапевтско дејство и позитивни ефекти врз детето, како нивни верен придружник и пријател, сопатник на неговото детство.

4. ЛИТЕРАТУРА

¹⁹ Dubravka Težak, Marušić, Patricia. Životinjski likovi i usmena književnost unutar djela Višnje Stahuljak, Zbornik radova Zlatni danci 12, Osijek: Filozofski fakultet, 2011.

²⁰ Јованка Денкова, Махмут Челик, Парабола за самоодржувањето и опстанокот, Зборник са VIII Симпозијума са меѓународним учешћем „Васпитач у 21. веку“, Висока школа за васпитаче струковних студија, Алексинац, Србија, 2013, <http://eprints.ugd.edu.mk/id/eprint/8928>

²¹ Видое Подгорец, Криворог, Детска радост, Скопје, 1994.

²² Јадранка Владова, Литература за деца, Ѓурѓа, Скопје, 2001, стр.83.

- [1] D. Težak, Marušić, P. Životinjski likovi i usmena književnost unutar djela Višnje Stahuljak, Zbornik radova Zlatni danci 12, Osijek: Filozofski fakultet, 2011.
- [2] E. A. Dune, Talking animals: A Literature Review of Anthropomorphism in Children's books, A Master's paper for M.S. in L.S degree, may 2011, <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:627a29d7-25f1-4481-9363-72e74c0c4b3f>, пристапено на 22.12.2015
- [3] G. F. Melson, Why the Wild Things Are, Animals in the Lives of Children, Harvard University Press, 2005, пристапено на 25.01.2016, <https://books.google.mk/books>
- [4] M. Gabelica, Oživljene životinje: životinje kao likovi u pričama Nade Iveljić, Zlatni danci 11, Osijek: Filozofski fakultet, Zbornik radova, 2010.
- [5] S. Marjanić, Književni svjetovi s etnološkom, ekološkom i animalističkom nišom, Nar. umjet. 43/2, 2006.
- [6] A. Спасов, Истражувања и коментари, Култура, Скопје, 1977, стр.360-362.
- [7] В. Николески, Во полската куќичка, Наша книга, Скопје, 1970.
- [8] В. Николески, Воденичарот дедо Веле, Наша книга, Скопје, 1979.
- [9] В. Николески, Мице, Феникс, Скопје, 2010.
- [10] В. Подгорец, Дивиот рај, Детска радост, Скопје, 1983.
- [11] В. Подгорец, Криворог, Детска радост, Скопје, 1994.
- [12] Г. Поповски, Бојан, Македонска книга, Скопје, 1973.
- [13] Д. Цацков, Литература за деца и млади, НИО „Просветен работник“, Скопје, 1982, стр. 123.
- [14] Ј. Владова, Литература за деца, Ѓурѓа, Скопје, 2001, стр.83.
- [15] Ј. Денкова, М. Челик, Парабола за самоодржувањето и опстанокот, Зборник са VIII Симпозијума са меѓународним учешћем „Васпитач у 21. веку“, Висока школа за васпитаче струковних студија, Алексинац, Србија, 2013, <http://eprints.ugd.edu.mk/id/eprint/8928>
- [16] Ј. Денкова, *Хуманизам према животињама као могућност за хуманизацију децје личности*, Зборник радова са скупа, *Васпитање за хумане односе-проблеми и перспективе*, Ниш: *Филозофски факултет*, 2011.
- [17] М. Друговац, Македонската книжевност за деца и младина, Ванчо Николески, Детска радост, Скопје, 1996, стр.89.
- [18] Н. Мицковиќ, Детето и литературата за деца, Скопје: Македонска книга, 1985.
- [19] Н. Мицковиќ, Литературата за деца и нејзините воспитни можности. Скопје: Самоуправна практика, 1988.
- [20] Ц. Ристановић, Анимални свијет као општа тема у књижевности за дјецу, Нови Сад: Детињство, 2010.